

Филологические науки

УДК 80

ЗА ПРОБЛЕМНИЯ ИЗГОВОР НА АЛВЕОДЕНТАЛНАТА СЪГЛАСНА Л КАТО Ў В СЪВРЕМЕННАТА БЪЛГАРСКА РЕЧ ⁴⁸

С.А. Божанина, Югозападен университет „Неофит Рилски“
Научен ръководител: Г. Падарева-Илиева, гл. ас. д-р

Анотация: Статията разглежда налагащата се в съвременната българска реч неко-
ректна артикулация на ў вместо алвеоденталната съгласна л във всяка позиция в думата, с
изключение на позиция пред предни гласни. С цел да се провери масовостта на явлението са
проведени два експериментна. Единият е със случайно избрани лица, а другият изследва ме-
дийната реч.

Ключови думи: алвеодентална съгласна л, неправилна артикулация, българска реч,
медийна реч.

ВОПРОС О ПРОИЗНОШЕНИИ АЛЬВЕОДЕНТАЛЬНОГО СОГЛАСНОГО [Л] КАК [ў] В СОВРЕМЕННОМ БОЛГАРСКОМ ЯЗЫКЕ

С. А. Божанина, Юго-западный университет им. Неофита Рилского (Благоевград,
Болгария)

Анотация: В данной статье рассматривается превалирующее произношение «ў» вме-
сто альвео-зубного согласного «л» в современной болгарской речи в любом положении, за ис-
ключением позиции перед гласными переднего ряда. Мы проводили два эксперимента чтобы
доказать охват этого явления. В первый из них исследовали речь случайной выборки сверст-
ников, а второй – исследование речи в средствах массовой коммуникации.

Ключевые слова: альвео-зубной согласный л, неправильная артикуляция, болгарская
речь, речь средств массовой коммуникации

ON INACCURATE PRONUNCIATION OF ALVEODENTAL CONSONANT L AS U IN CONTEMPORARY BULGARIAN SPEECH

Abstract: This paper considers the prevalent pronunciation of short u instead of the
alveodental consonant l in any position excluding the position in front of front vowels in Bulgarian
speech. Two experiments were conducted for to prove the massiveness of this articulation. The first
one represents a random selection of peers, studying there speech, and the second one is a re-
search on media speech.

Keywords: alveodental consonant l, inaccurate pronunciation, Bulgarian speech, media
speech

⁴⁸ Статията препоръчана от Биляна Тодорова, доктор на българския език, Югозападен университет им. Неофита Рил-
ского (Благоевград, България). Научен ръководител: Г. Падарева-Илиева, гл. ас. д-р. Рецензент: Чупров Леонид Федорович,
кандидат на психологически науки, главен редактор на научния журнал «Вестник по педагогика и психология на Южна Сибир»
(Черногорск, Русия).

В последните няколко десетилетия в съвременната българска реч се наблюдаваналагаща се неправилна артикулация на [ў] вместо алвеоденталната съгласна [л]. Тя заслужава нашето внимание поради, може да се каже, масовия ѝ характер, а освен това, не са много експерименталните изследвания, посветени на този проблем. Наблюденията сочат, че позициите, в които се проявяваў вместо л, са следните: когато съгласна л е в началословие: *ўодка* (лодка); в краесловие: *зритеў* (зрител); след задни и пред средни гласни: *разпоўагаме* (разполагаме); след предни гласни и пред веларни съгласни: *приятёйка* (приятелка); след съгласни и пред средни гласни: *сўънце* (слънце); пред задни/средни гласни: *фиўософ* (философ); пред съгласни: *доказатеўства* (доказателства), т. е. във всякапозиция, с изключениенапозиция предпредни гласни, където се изговаря спрямо правоговорните норми (библиотека, телевизия)[8, с. 99-104].

В диалектоложките изследвания подобен изговорсе отбелязва като характерен за някои български диалекти. Стойков разглежда в говора на с. Корово, Велинградско – замяна на л с ў в краесловието и пред съгласна: *кокаў* (кокъл), *жоўт* (жълт)[13, с. 239-244]. Жобов цитира Селищев, който открива в говорите на Полог изговор на ў в края на сричката (Селищев 1929, по Жобов 2004) [2]. Стоилов отбелязва, че в „югозападните говори се среща този изговор в позиция пред средните вокали а и ъ и пред задните вокали о и у“ [12, с. 183-189]. Кочевобръщаване, че веларното л (l) започва да се настанява в речта на интелигенцията от западнобългарски произход [3, с. 19-22]. Буров разделя два произносителни варианта: л, близко до ў, в софийския говор и Западна България и алвеодентално л в Източна и Централна България [1]. Падарева-Илиева и Мицова [8, с. 99-104] отбелязват, че много честоўпогрешно се свързва с т. нар. „пернишко веларно Л /л“.

И в това изследване разглеждаме позицията на л пред задни/средни гласни, където тази артикулация се проявява, а не пред предни гласни, т. е. изключваме популяризираното като «пернишко» /л/ (пие, зе́е) или подобно веларно /л/ в говора на град Банско и други говори, което се появява именно пред предни гласни.

От книжовна гледна точка някои български лингвисти определят явлението, като „нова“ артикулационна особеност. Холиолчев пръв отбелязва разпространението на особения изговорна л [14, с. 30-37]. В следващите години и други езиковеди обръщат сериозно внимание на този проблем [2, с. 65; 6, с. 197-200; 5, с. 19-20; 7, с. 212-220]. Падарева-Илиева и Мицова твърдят, че тази артикулация „заслужава специално внимание поради влиянието върху правописа, а в немалко случаи и върху семантиката“ [8, с. 99-104; 4, с. 23; 5, с. 19-20]. На този факт Падарева [7, с. 212-220] обръща внимание в статия от 2009 г., като посочва примерите *алт* и *аут*; *получа* и *поуча*. През 2012 г. и 2014 г. Падарева – Илиева и Мицова отново насочват вниманието към примери, в които некоректното учленение води до неправилно разбиране в процеса на комуникация, а думите са представени в контекст като доказателство, че контекстът невинаги помага да се разбере коя е произнесената дума [8, с. 99-104].

Лингвистите отбелязват също така, че явлението се наблюдава и в други езици – полски, словенски, словашки, руски, белоруски, украински. Сорока например подчертава, че в полския език има два варианта на изговор на този звук (У несричково и У „сценично“), последният от които (някога нормативен, подобен по своята артикулационна характеристика до българския) сега се смята за архаичен [11, с. 27-31]. Въпросът е разгледан подробно също и от Падарева-Илиева и Мицова [9, 48-49].

Проблемът се появява и при изучаването на английски език, където заместването на *л* с *й* и обратно води до промяна на значението – *wife* (съпруга) – *life* (живот), *white* (бял) – *light* (светлина), както и при заемките от английски в български език – *йан* вм. *лан*, *йот* вм. *лот*, макар в някои от примерите да не се променя значението. Въпросът стои и при преподаването на български език за чужденци [8, с. 99-104].

С цел да потвърдим или отхвърлим получените до този момент данни за разглежданата артикулация, проведехме два експеримента – единият със случайно избрани лица, а другият – наблюдение на речта в няколко медии. **Експериментално изследване 1:** За да проверим честотата на поява на този тип артикулация, бе проведено специално наблюдение (експеримент), като бяха записани случайно избрани лица, които получиха задачата да изговорят (прочетат) 3 изречения:

Елка застана пред витрината на сладкарницата и се чудеше какво да си избере: шоколадова торта с ягоди или щрудел с локум и орехи.

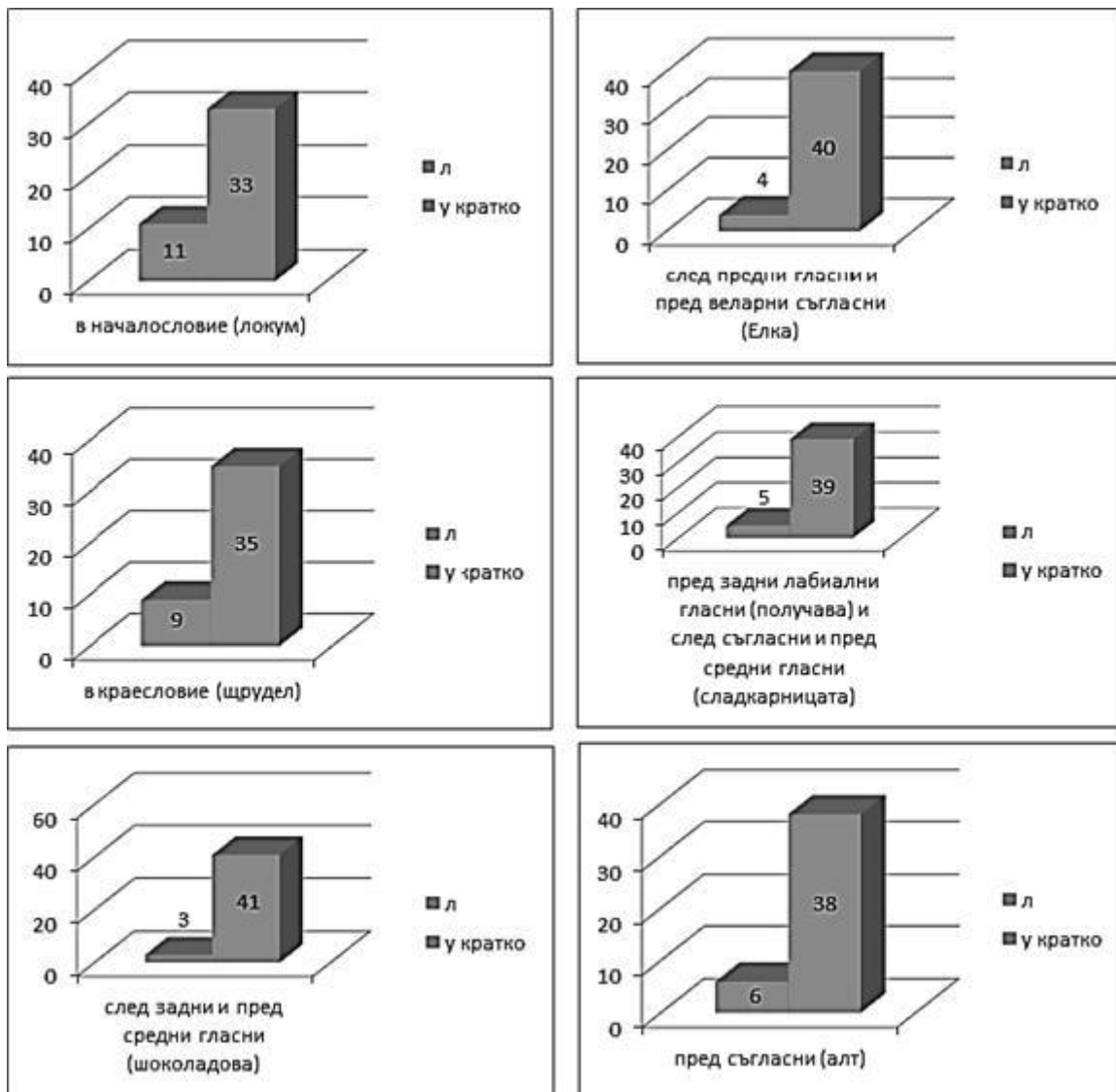
Той знае само да получава.

Тази певица е алт.

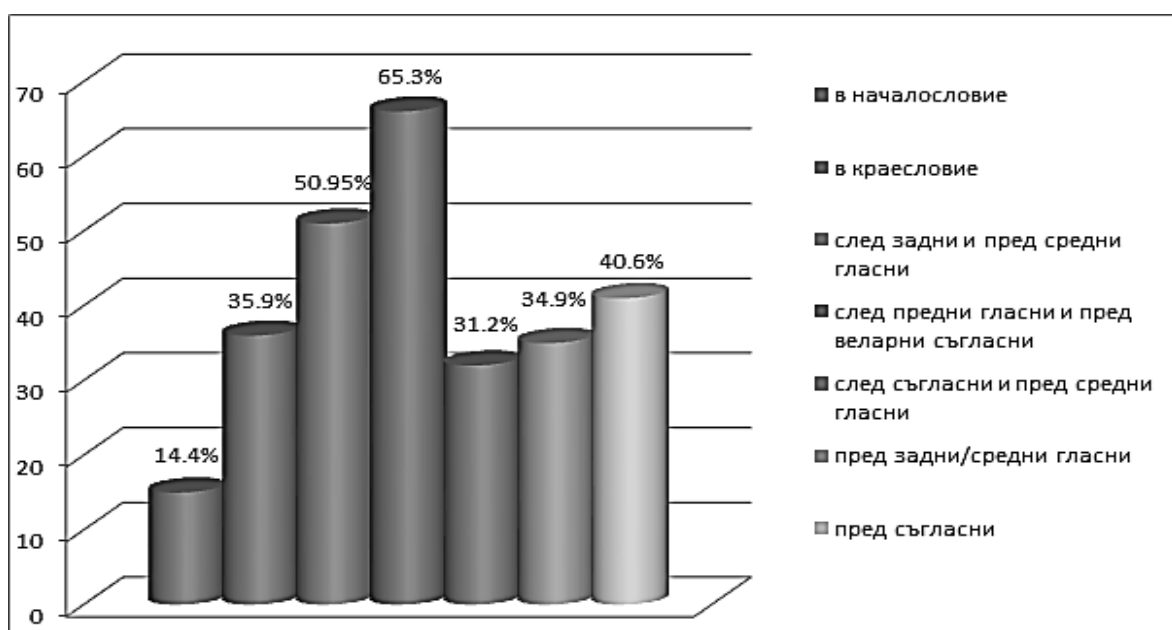
В експеримента участваха 44 лица на възраст между 19 и 76 години, носители на българския език. Ето какво показаха резултатите след направените изчисления относно появата на въпросната артикулация в съответните позиции на базата на прослушаните записи (Фигура 1).

Изводи: От взетите 44 интервюта се забелязва, че единствено възрастните хора изговарят правилно съгласната и в 7-те позиции. В началословие (думата *локум*) се изговаря най-правилно – 11 пъти като *л* и 33 пъти като *й*, а след задни и пред средни гласни (думата *шоколадова*) се изговаря най-често грешно – като *й* – 41 пъти и като *л* само 3 пъти (в речта на възрастните) (Вж. Фиг. 1).

Изговор на съгласна Л като Ъ в медиите. Изговорът в радиото и телевизията се отразява върху формирането на правилна речева практика у съвременните българи. Публиката лесно възприема този изговор, който медиите именно, съзнателно или не, узаконяват. Много от авторите отбелязват неправилното произношение от страна на журналисти и водещи [14], [6], [4], [7], [8], [11], [9]. Както отбелязва Попова, стремежът към спечелване вниманието на аудиторията negliжира говорните съставки, а оттам и правилната артикулация на медийните лица [10, с.139-140]. **Експериментално наблюдение 2:** За да се установи каква е честотата на проява на артикулацията на съгласна *л* като *й* в медийната реч, в периода 11.05.2013 г. до 11.02.2014 г. беше наблюдавана речта на 16 водещи на новини, спортните, коментарните и младежките предавания от няколко национални и регионални медии – БНТ 1, ВТV, Nova TV, TV Черно море Варна, БНР Програма Христо Ботев и БНР Радио Пловдив. Ето какво показаха резултатите в проценти, относно проявата на въпросната артикулация за съответните позиции (Фигура 2).

Фигура 1. Съотношение л/ў в определени позиции (Експеримент 1).

Фигура 2. Проява на Ў в медийнатареч.

Наблюдението потвърждава масовостта на проявление на този тип артикулация в медиите и от Западна България, и от Източна България, където също са малко тези, които правилно изговарят съгласната *л*. Също така стана ясно, че освен тези, които не произнасят правилно съгласната в нито една от установените позиции, има и много такива, които в определени позиции я произнасят правилно, а в други не. Причина за тази непоследователност вероятно е коартикулацията [8, с. 58].

От резултатите стана ясно, че в националната телевизия и радио все пак има най-малко водещи с грешна артикулация на *Л*, което може да е в резултат на традицията водещите да бъдат обучавани в курсове по правоговор. В другите медии, може би по-масовата проявата на *Ў* е последица от желанието на ръководствата на тези медии да се постигне гледаемост, а това в някакъв смисъл води и до по-слабото внимание към езика, който не се придържа стриктно към книжовните норми.

Рекламни блокове. В периода 11.05.2013г. – 11.02.2014г. са проследени и рекламните блокове в телевизиите. С цел да се провери честотата на проявление на артикулацията и позициите, в които най-често се греша, са записани 13 реклами от телевизиите: БНТ 1, BTV, NOVA TV и ТВ Черно море Варна.

Резултати: От общо 76 думи от рекламите, които съдържат алвеоденталната съгласна *Л*, 24 са изговорени правилно, а останалите 52 като *Ў*. Когато съгласна *Л* е в позиция след задни и пред средни гласни (*разполагаме*), се изговаря най-често грешно. Проявата на *Ў* в тази позиция е 100%. Когато алвеоденталната съгласна *Л* е в началословие (*лъвче*) се изговаря най-правилно. В проценти проявата на *Ў* в тази позиция е 0%.

Изводи: От получените резултати след направените експериментални наблюдения се установи, че:

- неправилното произношение на съгласна *Л* като *Ў* се проявява масово и в речта на случайно избраните лица и на медиите лица от цялата страна.
- алвеоденталната съгласна *Л* се изговаря най-често грешно, когато е в следните позиции: след задни и пред средни гласни; след предни гласни и пред веларни съгласни.
- когато алвеоденталната съгласна *Л* е в началословие се греша най-малко.

Литература:

1. Буров С., Две норми на българската устна книжовна реч: [LiterNet]: [Електронный ресурс]; Режим доступа: URL: <http://litenet.bg/publish28/stoian-burov/dve-normi.htm> (07.11.2012)
2. Жобов Вл. Звуковете в българския език: СемаРШ, 2004. 123 с.
3. Кочев Ив. Плавните съгласни в българския език. // Езиков свят. Кн. 3: Благоевград, 2007. С. 19 – 22.
4. Мурдаров Вл. 99 езикови съвета: София, 2001. 192 с.
5. Мурдаров Вл. Още 99 езикови съвета: София, 2003. 191 с.
6. Найденова В. Една „модна“ тенденция на фонетично равнище в съвременния български език (нова фонема или преходна мода). // Научни трудове на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“, том „Филологии“, № 36, Кн. 1, 1998. С. 197 – 200.

7. Падарева Г. Най-често срещаните езикови грешки в медийното пространство, или кой налага правилата – медиите или езиковедите. // Научни трудове, том 47, кн. 1, сб. Б: Пловдив 2009. С. 212 – 220.
8. Падарева-Илиева Г., Мицова С. Към въпроса за ъ вместо л в речта на съвременния българин. // Български език, кн. 3. София 2012. С. 99 – 104.
9. Падарева-Илиева Г., Мицова, С. Is Bulgarian Language Losing Its Alveodental Consonant [l]? [International Journal of Linguistics and Communication]: [Електронен ресурс]; Режим достъпа: URL: http://ijlcn.net.com/journals/ijlc/Vol_2_No_1_March_2014/4.pdf (20.02.2016)
10. Попова Сн. Радио, публики, стилове: ИК ЛИК, 2004. с. 142.
11. Сорока О. Вияви мовної моди у сучасному болгарському мовному дискурсі. // Матеріали міжнародного науково-методичного семінару з болгарської мови, літератури, культури та історії. 17 – 18 травня 2012 року: Бердянськ, 2012. С. 27 – 31.
12. Стоилов Ант., Георгиева Д. Отражение на диалекта върху появата и развитието на артикулационни аномалии (дизартикули). // Сборник с материали от Юбилейната научна конференция на тема „Език и свят. Съвременна филологическа проблематика”: Пловдив 1993. С. 183 – 189.
13. Стойков Ст. Една нова промяна на съгласната л в български език. // Български език, № 8, 1956. С. 239 – 244.
14. Холиолчев Хр. За речта на говорителите, редакторите, репортьорите и кореспондентите на радио София. // Проблеми на българската книжовна реч. Съст. Л. Андрейчин: София, 1974. С. 30 – 37.

References:

1. Burov S., Dve normi na b#lgarskata ustna knizhovna rech: [LiterNet]: [Електронен ресурс]; Режим достъпа: URL: <http://litenet.bg/publish28/stoian-burov/dve-normi.htm> (07.11.2012)
2. Zhobov V. Zvukovete v b#lgarskija ezik: SemaRSh, 2004. 123 s.
3. Kochev Iv. Plavnite s#glasni v b#lgarskija ezik. // Ezikov svjat. Kn. 3: Blagoevgrad, 2007. S. 19 – 22.
4. Murdarov V. 99 ezikovi s#veta: Sofija, 2001. 192 s.
5. Murdarov V. Oshhe 99 ezikovi s#veta: Sofija, 2003. 191 s.
6. Najdenova V. Edna „modna” tendencija na fonetichno ravnishhe v s#vremennija b#lgarski ezik (nova fonema ili prehodna moda). // Научни трудове на Пловдивския университет „Пайсий Хилендарски”, том „Филології”, № 36, Кн. 1, 1998. С. 197 – 200.
7. Padareva G. Naj-chesto sreshhanite ezikovi greshki v medijnoto prostranstvo, ili koj nalaga pravilata – mediite ili ezikovedite. // Научни трудове, том 47, кн. 1, сб. Б: Пловдив 2009. С. 212 – 220.
8. Padareva-Ilieva G., Micova S. K#m v#prosa za ъ vmesto l v rechta na s#vremennija b#lgarin. // B#lgarski ezik, kn. 3. Sofija 2012. S. 99 – 104.
9. Padareva-Ilieva G., Micova, S. Is Bulgarian Language Losing Its Alveodental Consonant [l]? [International Journal of Linguistics and Communication]: [Електронен ресурс]; Режим достъпа: URL: http://ijlcn.net.com/journals/ijlc/Vol_2_No_1_March_2014/4.pdf (20.02.2016)
10. Popova Sn. Radio, publiki, stilove: IK LIK, 2004. s. 142.

11. Soroka O. Vijavi movnoï modi u suchasnomu bolgars'komu movnomu diskursi. // Materiali mizhnarodnogo naukovno-metodichnogo seminaru z bolgars'koï movi, literaturi, kul'turi ta istorii. 17 – 18 travnja 2012 roku: Berdjans'k, 2012. S. 27 – 31.

12. Stoilov Ant., Georgieva D. Otrazhenie na dialekta v#rhu pojavata i razvitieto na artikulacionni anomalii (dizartikulii). // Sbornik s materialii ot Jubilejnata nauchna konferencija na tema „Ezik i svjat. S#vremenna filologicheska problematika”: Plovdiv 1993. S. 183 – 189.

13. Stojkov St. Edna nova promjana na s#glasnata l v b#lgarski ezik. // B#lgarski ezik, № 8, 1956. S. 239 – 244.

14. Holiolchev Hr. Za rechta na govoritelite, redaktorite, report'orite i korespondentite na radio Sofija. // Problemi na b#lgarskata knizhovna rech. S#st. L. Andrejchin: Sofija, 1974. S. 30 – 37.

Сведения об авторе:

Соня А. **Божанина**, студентка, Юго-западный университет им. Неофита Рилского (Благоевград, Болгария).